

Studenti před dvaceti lety a dnes

Po roce 1989 se na vysokých školách zásadně obměnil učitelský sbor i studijní plány. Studenti ale zůstali a ještě několik let žili z étosu hrdinů listopadové revoluce. Byli vnímáni jako partneři učitelů i vedení, směli mluvit do ustavování nových institucí, výukových programů i osnov jednotlivých předmětů. Nicméně projevovaly se tristní nedostatky v jejich vzdělání – způsobené tím, co minulý režim ideologicky pokřivil nebo přímo cenzuroval a tabuizoval. Rovněž neznalost světových jazyků a nedostupnost odborné literatury ze zahraničí způsobovala, že se musela leckdy amatérsko-kutilským způsobem narychlo suplovat klasická vzdělanost. Kopírky – tehdy ještě drahé a nekvalitní – jely naplno. Počítače, drahé a překomplikované, neposkytovaly valnou pomoc. Učitelé si mohli dovolit přepych klasické frontální výuky: přednášet, vzdělávat, humanizovat, mudrovat i moralizovat.

Situace se ale do pěti let změnila. Postupně začaly účinkovat nové středoškolské osnovy a učebnice. Některé mezery ve vzdělání a vědění se vyplnily. Spojení se světem plně fungovalo. Knihy jsou k dispozici, intenzivně se překládá a vydává. V roce 1993 přišly první Windows – počítače začaly být uživatelsky vstřícné a stále dostupnější. V roce 1995 začal nástup internetu. Teprve Windows 98 a jejich textový editor Word, internetové prohlížeče Netscape a Internet Explorer a vyhledávače Yahoo či Altavista znamenaly definitivní průlom plošného a masivního rozšíření těchto nových nástrojů digitálního zpracování a šíření dat, znamenajících ale i revoluci ve způsobu výuky a studia. Po nějakou dobu se ještě udržovalo digitální rozhraní nejen mezi bohatými a chudými, ale i mezi mladými a starými. Mnozí starší učitelé za studenty zaostávali a vedli marný boj proti počítačům a zejména internetu. Do konce století ale i chudí i staří podlehli a digitalizovali se všichni. V druhé dekádě po roce 1989 se informační asymetrie mezi kantory a studenty setřela. Světové jazyky najednou ovládali všichni, většinou ovšem všichni stejně špatně, v zahraničí už taky všichni byli, sice jen nakrátko a nedaleko – a všichni disponovali homogenizovaným věděním z Googlu a Wikipedie. Učitelé byli leckdy jen o pár stránek napřed.

Sotva jsme se přizpůsobili Západu, nastala v celé západní společnosti vleklá krize takřka všeho, včetně demokracie a vzdělávání. Setřely se rozdíly mezi generacemi, mládí se enormně prodloužilo téměř až k důchodovému věku, stárí se odsunulo až do stavu naprosté senility – a všichni se stali obětí infantilizace ze strany zábavyplných médií, spotřební kultury a populistických politik. Reformy vysokoškolského studia se marně pokoušejí zachránit neudržitelné – staletými tradicemi ustálenou univerzitní kvalitu pro masy postmoderně rozptýlených kybernetů.

V posledním desetiletí si učitelé stále více stěžují na nové mezery ve všeobecném vzdělání – mladí lidé nemají ponětí o periodizaci dějin, staré a nové jim v postmoderní perspektivě splývá v bezčasí novými médii zprostředkované mytologie. Nečtou, dávají přednost obrázkům, nejlépe pohyblivým. Neznají klasická díla vysoké kultury, a pokud, trestuhodně je směšují s brakem popové produkce. Bolestně je pociťována upadající jazyková kultura, selhávání elementárních schopností užívat mateřský jazyk. Studenti škrábou jako kocoři (pokud jsou přinuceni k rukopisu), takřka všichni trpí nějakou dys-funkcí. Příslušníci google generace, která nastupuje na vysoké školy právě nyní, jsou v mnohém opravdu zcela jiný živočišný a kulturní druh – jak oproti svým předchůdcům před dvaceti lety, tak vůči svým, zejména starším kantorům. Učitelé si stěžují, že mladí neumějí naslouchat, nerozumějí souvislému textu, delším souvětím, vyjadřují se v sémantických zkratkách. Útržkovité vědomosti chaoticky mixují do kompilací, nad nimiž

klasickým vzdělancům zůstává rozum stát. Nejsou takoví všichni, tu a tam se ještě vyskytují jedinci s předpoklady k solidnímu vzdělání a vysoké kultuře. Takové si kantoři hýčkají pro doktorská studia, aby jim jednou mohli předat svá vesla a kormidla. Nicméně nad rostoucí většinou ve vysokoškolských učebnách se vznášejí otázky: Neměli bychom překvalifikovat sto let starý model definování a měření inteligence pomocí IQ testů? Už dávno víme, že inteligence je více druhů, jen jsme se je nenaučili produktivně využívat a efektivně s nimi pracovat. Je klasická forma výuky a kontroly studia – přednáška, seminář, zápočet, zkouška, písemná kvalifikační práce, komplexní komisionální ústní zkouška – stále ještě adekvátní dnešním společenským podmínkám a potřebám? Jakou lidskou a profesní kvalifikaci potřebujeme dát generaci, která nastupuje do světa a života, který, jak už je neklamně vidět, bude v mnoha ohledech dost jiný, než byl ten náš? Neměli bychom ještě víc diverzifikovat vzdělání i vědu – do více fází a období života, do pestřejšího spektra společenských institucí, do oblastí privátní, komerční a veřejné, do otevřených globálních vědeckých a vzdělávacích sítí, doplňovaných lokálními zkušebními a certifikačními centry?

Před dvaceti lety byly základní pozice všem vcelku srozumitelné: kdo jsou kantoři a kdo študáci, co je to univerzita, oč jde ve vědě a vzdělání, oč jde v životě, co je důležité pro budoucí povolání... Studenti nastupující dnes na vysoké školy jsou ale takovou záhadou, že by se právě měli stát předmětem vědeckého zkoumání – a nikoli rutinního formování.

PS:

Vymizel tělocvik. Už na počátku 90. let studenti ostentativně prohlašovali, že honit se za mičudou je nedůstojné jejich společenského postavení. Z domácí pohovky a křesla u počítače se navečer přesouvali do nových studentských klubů a hospůdek, kde opět trůnily masivní fotrovske sedačky. Studenti ztloustli.

Vladimír Šiler, 11. 8. 2012